

VILLA TRISTE

LUCRETIA GRINDLE

A.W. Bruna Uitgevers, Utrecht

Mijn trouwjurk gleed over mijn hoofd; het ivoorkleurige satijn was koel en glad. Het was warm die dag. Het was nog maar net twaalf uur en er hing al een deken van bedomptheid over de stad, waardoor de hemel smerig vaalblauw werd. Ik voelde dat mijn haar, losgeraakt uit de haarspelden, slap omlaaghing en in mijn nek plakte, terwijl de hulpjes van de naaister – een groepje zwijgende jonge vrouwen in roze schortjes – me snel in mijn jurk hielpen en met vaardige vingers de vele rijen knoopjes vastmaakten. Toen ze klaar waren, pakten ze me als een invalide onder allebei mijn armen beet en zetten me op een kruk voor de laatste pasronde.

Ik hoorde voor in de salon luid en traag een klok tikken die de tijd met dikke, stroperige druppels markeerde. Ik probeerde ze niet in mijn hoofd te tellen. Gekken tellen in hun hoofd. Hysterici en krankzinnigen. Tweeëndertig seconden verstreken voordat de *signora* zelf de paskamer binnenkwam. Ze keek naar me en maakte een klikkend geluid met haar tong. Toen ging ze aan de slag. Met elke plooi en speldenprik werd de jurk strakker, en ik vroeg me af of een slang zich zo voelde vlak voordat hij vervelde.

Mijn zus, Isabella, was verdwenen. Ze had kortstondig haar opwachting gemaakt in de salon, maar nu zag ik door de halfopenstaande deur van de paskamer haar hoed verlaten op een roze doorgestikte canapé liggen.

De hoed was lelijk, maar mijn moeder had erop aangedrongen. Het was vandaag mama's vijftigste verjaardag en in plaats van met mij mee te gaan, was ze thuisgebleven om toe te zien op de voorbereidingen voor het feest dat we gaven, en had ze Isabella in haar plaats afgevaardigd. Voor we vertrokken had mama ons eraan herinnerd dat de *signora* onder geen beding haar zin mocht doordrijven over het aantal knopen op de manchetten van mijn jurk, en daarna had ze er en passant op gestaan dat we een hoed zouden dragen. De mijne was lichtgroen en paste bij mijn jurk, die van Isabella was een blauw strooien exemplaar met een broche op de

rand. We gaven allebei hoegenaamd niets om hoeden, maar wat Isabella vooral vreselijk vond was dat iemand haar vertelde wat ze aan moest trekken. Ze was negentien en net begonnen aan haar tweede jaar aan de universiteit, waar – zo deelde ze mijn moeder mee – niemand een hoed droeg. Toen we het huis verlieten, plantte ze het gewraakte voorwerp op haar hoofd en mopperde dat ‘het haar niet zou verbazen als het ding in de rivier zou waaien.’

Maar dat was niet gebeurd. Want tegen de tijd dat we onze fietsen uit de schuur hadden gehaald en de heuvel waren afgereden door de Porta Romana en langs de afgrond van de Via Serragli, waarna we eindelijk bij de rivier aanbelandden, dachten we allang niet meer aan hoeden, of die nou lelijk waren of niet.

Op de Lungarno aangekomen, beseften Isabella en ik allebei tegelijk dat er iets mis was. Die wetenschap flitste snel en onmiskenbaar als een stroomstoot door ons heen. Door het eeuwige tekort aan benzine was er toch al nooit meer zoveel verkeer, maar nu reed er helemaal niets. We wachtten even, keken naar beide kanten en zagen dat de lange, rechte laan griezelig stil was. Onder aan de muren stond het rietgras suf en stil en stroomde de Arno traag en glazig. Nevel glinsterde boven het bruine water. Maar ondanks de hitte was er niemand die op de brug voor ons liep of tegen de leuning hing. In plaats daarvan stonden mensen op een kluitje bijeen. Hechte groepjes die niet meer op de stoep pasten. Stemmen die gonsden als een zwerm bijen.

Isabella en ik keken elkaar aan. De vreemde geladenheid die in de lucht hing was ons niet geheel onbekend. De stad had al eerder zo aangevoeld, nog maar zes weken geleden, toen Mussolini was afgezet. Sindsdien had het hele land eigenlijk in staat van verbijstering verkeerd, alsof het al ronddwalend uit een diepe slaap probeerde te ontwaken. Nu leek er iets anders aan de hand te zijn, maar ik kon niet bedenken wat. De geallieerden hadden een eerste poging gedaan het vasteland in Calabrië binnen te vallen – maar dat was al dagen geleden. Oud nieuws. Bovendien was het zo ver weg dat het net zo goed in het buitenland gebeurd had kunnen zijn.

Zonder iets te zeggen stapte Isabella van haar fiets en gaf die aan mij. Ik duwde het stuur tegen mijn dij en keek toe hoe ze op het dichtstbijzijnde groepje mensen afliep. Enkele ogenblikken later kwam ze terug; haar raar uitzijende hoed in de ene hand, en met de andere hand gebarend, alsof ik moest raden wat ze te zeggen had. Toen ze bij me kwam staan, viel ze stil;

haar blik naar binnen gekeerd, alsof ze probeerde te bevatten wat ze zojuist gehoord had.

‘Issa?’ vroeg ik uiteindelijk. ‘Isabella? Wat is er?’

Uit haar gezichtsuitdrukking maakte ik op dat de koning misschien dood was, of anders Winston Churchill, of Stalin, of de paus. Maar dat was het allemaal niet. Mijn zus keek me aan, haar blauwe ogen donker.

‘Ze zeggen dat het voorbij is.’

‘Voorbij?’

‘Ja.’ Ze knikte.

‘Wat is voorbij?’

‘De oorlog.’

Ik staarde haar aan.

‘De oorlog?’

‘In Italië, althans,’ zei ze. ‘Het is maar een gerucht. Maar ze zeggen dat Badoglio uit Rome is vertrokken.’

Isabella greep haar fietsstuur vast, maar stapte niet op. Zonder nadenken stapte ik zelf van mijn fiets.

‘Uit Rome vertrokken?’

Ik wist dat ik net een papegaai was, of een idioot, of allebei. Maar de woorden wilden niet tot me doordringen. De geallieerden hadden toch niet op de een of andere manier Rome weten te bereiken en de premier verjaagd? In nog geen week tijd? Zonder dat wij er iets over gehoord hadden?

‘Waarom zou hij uit Rome vertrekken? Hoe bedoel je?’ vroeg ik. ‘Waar heb je het over?’

Mijn zus begon te lopen. Ik voegde me bij haar. Toen we in de buurt van de Piazza Goldoni waren, zag ik mensen uit gebouwen komen en bij elkaar gaan staan.

‘Een wapenstilstand.’ Isabella keek naar me, haar ogen dwaalden opzij vanonder de rand van haar hoed.

‘Een wapenstilstand?’

Daar had je de papegaai weer. Wrevel trok over haar gezicht.

‘Ze zeggen dat Badoglio een wapenstilstand heeft gesloten met de geallieerden,’ zei ze nadrukkelijk, alsof ze het tegen een dove had. ‘Hij schijnt vanavond om acht uur een verklaring af te leggen op de radio. Om te zeggen dat Italië niet langer in oorlog verkeert. Met Amerika of Engeland of wie dan ook,’ voegde ze eraan toe voor het geval ik het niet had begrepen.

Ik had het echter wel degelijk begrepen. Maar al te goed. Ik staarde haar

aan. Intussen staken we de piazza over en sloegen de straat in waar de kleine, geduchte signora haar salon had.

‘Maar..’ zei ik.

Isabella knikte. ‘Ik weet het.’

Ze keek omlaag en concentreerde zich schijnbaar op de neuzen van haar schoenen. We liepen de straat in en bleven staan. Rollen satijn, een van linten gemaakt mandje witte rozen en enkele paren kleine, roze schoenen omringd door wolken van tule sierden de etalage van de salon. Daarachter zagen we de voorkamer – zacht en roze als een moederschoot – en de deur naar de paskamers achterin, die op een kier stond.

‘Ik weet het,’ zei Isabella. Ze keek op, zag mijn gezicht en maakte de gedachte af die nog maar nauwelijks bij me op was gekomen. ‘Ik weet het,’ zei ze nogmaals. ‘Als wij niet tegen de geallieerden vechten, hoe zit het dan met de Duitsers?’

Mijn mond werd droog. Mijn verloofde, Lodovico, was marineofficier; arts op een hospitaalschip dat onderweg was vanuit Noord-Afrika. Hij werd elk moment in Napels verwacht. Over twee maanden zou hij verlof krijgen en naar Florence komen, en dan zouden we trouwen.

*

‘Ga maar naar binnen.’ Isabella knikte in de richting van de deur van de salon en pakte het stuur van mijn fiets. Maar er gebeurde niets. Ik stond als aan de grond genageld. *Acht weken*, stond er in Lodovico’s laatste brief. *Acht weken. Hier heb je voor elke week een kus. Daarna ben ik thuis.*

Op dit moment probeerde ik niet te wiebelen of als een door vliegen gekweld paard met mijn in keurige satijnen slofjes gestoken voeten te stampen. Het had geen zin om het aan de signora te vragen. Haar wereld bestond uitsluitend uit naden en zomen, geplooid kant en de precieze plaatsing van piepkleine satijnen rozenknopjes. Bovendien had ze meer dan eens duidelijk gemaakt dat ze geen zin had om te ‘babbelen’. Moeders mochten zich bij tijd en wijle bemoeien met zaken als halslijnen en lijfjes. Bruiden daarentegen waren er om gepord en geprikt te worden en dankbaar en stil te zijn.

Het duurde bijna een halfuur voordat de signora ging staan. De laatste tien minuten had ze op haar hurken achter me gezeten. Zich niet bewust

van wat er wel of niet gebeurde in de wereld buiten de salon – en van alles wat niet te maken had met de kwaliteit van de beschikbare zijde of de vraag of de juiste lingerie nog wel te krijgen was in Milaan of Parijs – mompelde het kleine vrouwtje iets. Twee van de bleke, zwijgende wezens die in haar schaduw stonden en haar markeerkrijt en meetlint aangaven, hielpen me van de kruk af, ook nu weer ieder aan één arm, en zetten me als een reuzenpop voor een grote staande spiegel waar een laken overheen hing. Zonder iets te zeggen schikten ze mijn sleep, die ze op de vloer gladstreken. Er verscheen een derde meisje met een stuk vloeipapier dat ze met beide handen voor zich uit hield. Ze legde het op een bankje achter me. Ik hoorde een zacht geritsel. Toen drapeerden ze de sluier over mijn hoofd.

Ik wierp een blik door de openstaande deur. De hoed lag nog steeds op de canapé, maar Isabella was nergens te bekennen. Ik vermoedde dat ze een krant was gaan zoeken of ergens probeerde naar de radio te luisteren, en al kon ik het haar moeilijk kwalijk nemen, toch wilde ik dat ze terug zou komen. Mijn hart voelde vreemd aan, alsof het in een kooi zat. Er verschenen nog wat meisjes. Achter me vormden ze een halve cirkel om de eindcreatie te bekijken. Met een bestudeerd verwachtingsvolle blik stonden ze met gevouwen handen te wachten. Toen ging de kleine signora eindelijk op haar tenen staan. Haar hand zoefde als een kattenklauw omhoog en ze griste het laken weg en onthulde de spiegel, als een goochelaar die een doorgezaagde dame toont.

Ik knipperde met mijn ogen.

Een lang meisje knipperde terug. Haar haar was verborgen onder iets wat op een spinnenweb leek. Haar ogen staarden. In het wit gehuld zag ze eruit als een zuil van rook. Als een vrouw in een lijkwade. Als de vrouw van Lot, die bleef staan en achteromkeek, waarna ze in een zoutpilaar veranderde.

*

Isabella had een krant gevonden, maar daar stond niets in. Officieel viel er ook niets te zeggen, omdat er niets gebeurd was. Al wist iedereen dat dat niet waar was. Ik was bijna drie uur in de salon geweest en in die tijd was er iets veranderd op straat. Het geladen gevoel van verbijstering was verdwenen. De storm was losgebarsten en ditmaal sliep niemand. Terwijl we naar huis fietsten en onze hoeden achterlieten – die van Isabella op de

canapé en de mijne naast het kleedhokje, daarheen geschopt met een verbetenheid die het ding waarschijnlijk niet verdiende – moesten we vaak uitwijken. Remmen. Meer dan eens hadden we bijna een botsing, omdat we mensen moesten zien te omzeilen die met opgeheven armen de straat opliepen, schreeuwden en elkaar beetpakten.

Thuis was het hele huis in rep en roer. Emmelina, die al zolang ik me kon herinneren onze huishoudster was, stond in de keuken orders uit te delen aan bezorgers en aan drie vrouwen uit de buurt die kwamen helpen. In de eetkamer zat haar nichtje aan tafel. Toen ik die ochtend beneden was gekomen, trof ik het meisje – een klein, stevig ding met ogen zo zwart als rivierstenen – terwijl ze zilver poetste en lepeltes en vorkjes in waaiers op een dientafel schikte. Nu was ze witlinnen servetten aan het vouwen, die ze in haar vierkante handen met de stompe vingers tot driehoekjes plooidde. Op het terras zetten twee mannen in blauwe overalls tafels en stoelen neer. Er kwam een strijkkwartet. Er zou gedanst worden. Op de oprit stond het oude paard van de kruidenier uit te rusten tegen de dissel van de kar die weer in gebruik was genomen toen benzine te duur was geworden voor kleinhandelaren.

Onze moeder was nergens te zien, dus ontkwamen we aan een standje over onze hoeden. Volgens Emmelina was ze na het horen van het nieuws meteen naar boven gegaan om 'Enrico's kamer uit te ruimen'. Mijn oudste broer had onlangs zijn functie in het leger weer opgepakt en was even buiten Rome gestationeerd. Emmelina zei dat mama er absoluut zeker van was dat zijn komst binnenkort een feit zou zijn, nu de oorlog voorbij was. Ze had Emmelina gezegd dat zijn smoking uit de kast moest worden gehaald om gestreken te worden.

Ik nam niet eens de moeite om mijn gezicht te wassen, laat staan om mijn verkreukte, plakkerige jurk te verruilen voor een andere. In plaats daarvan ging ik rechtstreeks naar papa's studeerkamer. Daarbinnen sloot ik de deur en leunde ertegenaan, genietend van het donkere, koele vertrek dat naar mijn vader rook. Naar zijn boeken en zijn stoffige papieren. En naar zijn eau de cologne en de vage, bedwelmende geur van de sigaar die hij zichzelf elke zondagmiddag toestond.

Ik haalde diep adem en liep over het tapijt met de donkere patronen. Er stond een foto van onze moeder op papa's bureau; een lang, blond meisje met een brede glimlach. Hij was bijna dertig jaar geleden genomen, maar ze zag er niet zo heel anders uit. Op haar vijftigste was ze nog steeds een

knappe vrouw: sterke botten, een gave huid en de donkerblauwe ogen die ze aan al haar kinderen had doorgegeven. Enrico en ik hadden papa's donkere haar. Mama was degene van wie Isabella haar leeuwenmanen had.

Er woonden neven en nichten van Lodovico in Caserta – vlak bij Napels, dat per slot van rekening zijn thuishaven was – en ik was er zeker van dat zij zouden weten waar zijn schip lag. Ik wist dat het elk moment binnen kon lopen met een lading vol kreupelen en stervenden. In zijn laatste brief had hij beloofd dat hij zou schrijven, of zo mogelijk bellen, zodra ze gearriveerd waren. Maar ik kon niet wachten. Op de fiets naar huis was ik opnieuw gegrepen door de absolute zekerheid dat ze platgebombardeerd waren. Dat de Duitsers hen op zee hadden aangevallen zodra er ook maar een gerucht van de wapenstilstand was uitgelekt. Ik wist het zeker. Ik ging in papa's stoel zitten en pakte de telefoon. Met klamme hand hield ik de hoorn vast. Het enige wat ik hoorde was een doods, leeg gezoem.

Er liepen mensen heen en weer door de hal. In de eetkamer hoorde ik Emmelina op haar nichtje mopperen. Ik probeerde het telkens weer. Maar de enige keer dat ik een telefoniste aan de lijn kreeg, werd me verzekerd dat het geen zin had. Heel Florence, heel Italië probeerde een telefoonverbinding tot stand te brengen. Het was na vijven toen de deur openging en papa binnenkwam.

Hij stond daar met tegenlicht, dus ik kon zijn gezichtsuitdrukking eerder aanvoelen dan zien. Mijn vader was hoogleraar aan de universiteit, gespecialiseerd in Boccaccio. Evenals vrijwel iedereen die we kenden, was hij antifascist. En evenals alle antifascisten in heel Italië had hij sinds 25 juli, de dag waarop Mussolini was vertrokken, het gevoel dat de lucht wat makkelijker in en uit zijn longen verplaatst werd. Papa was nooit een opruier geweest, of zelfs maar iemand die je als activist zou kunnen betitelen. Zijn verzet was stilletjes, niet flamboyant en nogal heimelijk geweest. Toch moest het hem aanzienlijk wat spanning hebben bezorgd. Toen we een maand geleden op een avond op het terras hadden gezeten, had hij zich naar me toe gedraaid, zijn langwerpige gezicht zacht in het laatste licht, en vertelde hij me dat hij nooit echt had geloofd dat de dag zou komen. Dat het hem nog steeds verbaasde, alsof hij er min of meer per ongeluk achter was gekomen dat hij ruim twintig jaar zijn adem had ingehouden.

Nu was de spanning van zijn schouders gegleden. Zijn linnen pak was

al net zo gekreukeld als mijn jurk. Net als mijn moeder had ook mijn vader blauwe ogen. Ze waren niet zo donker als de hare, en ze waren breder, ronder. Achter zijn metalen brilmontuur zagen ze eruit als kinderoogen. Mama zei eens dat ze met hem getrouwd was omdat hij eruitzag als een dichter. Nu begon zijn haar grijs te worden. Het viel nog steeds over zijn voorhoofd. Hij had nog steeds de gewoonte het uit zijn gezicht te vegen terwijl hij sprak.

‘Caterina?’ De zegelring die hij aan zijn linkerhand droeg, naast zijn trouwring, ving het licht dat door de halfgeopende gordijnen sijpelde.

‘Ik probeerde Lodo te vinden.’

Ik wist niet zeker of de woorden echt uit mijn mond kwamen. Als dat zo was, klonken ze als niet veel meer dan een fluistering.

Papa sloot de deur en kwam de kamer binnen. Hij glimlachte, maar droefheid trok over zijn gezicht. Hij boog zich voorover en pakte de telefoon uit mijn hand. Mijn vader legde de hoorn zachtjes op de haak, legde zijn hand op mijn hoofd en streekte de warrige kluwen van klitterig haar dat allang was ontsnapt aan de haarspelden en de schildpadden klem waarmee ik het had proberen te temmen.

‘Morgen,’ zei hij. ‘Als we vanavond niets van hem horen, krijgen we morgen wel nieuws van hem.’

Ik deed mijn ogen dicht en liet mijn hoofd tegen papa’s heup steunen. Het linnen van zijn pak schraapte langs mijn wang.

‘Papa,’ zei ik uiteindelijk.

‘Ja, liefje?’

‘Komen de Duitsers?’

‘Ze zijn er al.’

Ik wist dat ik als een klein kind klonk, in elk geval niet als een vrouw van tweeëntwintig die op het punt stond te gaan trouwen, maar ik kon het niet helpen. Ik keek naar hem op.

‘Nee, ik bedoel hier,’ zei ik. ‘In Florence. Denk je dat we bezet zullen worden?’

Het leek een hele tijd te duren voor mijn vader antwoord gaf. Toen zei hij: ‘Ja, Cati. Dat denk ik wel.’

Die avond stonden Isabella en ik tussen onze ouders in om onze gasten bij aankomst te begroeten. Het souper werd op het terras geserveerd door de vrouwen van vanmiddag, nu allemaal gekleed in gesteven witte schorten die Emmelina ergens had gevonden. Toen, even voor achten, hielden

de muzikanten op met spelen, werd de champagne ingeschonken en ging iedereen naar de zitkamer om zich te verdringen rondom de grote radio en te luisteren naar wat we al wisten dat de premier zou gaan zeggen. Dat de Italiaanse regering de opperbevelhebber van de geallieerde troepen, generaal Eisenhower, om een wapenstilstand had gevraagd en dat dit verzoek aanvaard was.

Er heerste doodse stilte terwijl Badoglio sprak en zijn stem krakerig uit de radio kwam. Als gevolg daarvan, zei hij, zouden de Italiaanse troepen onmiddellijk alle vijandige handelingen ten aanzien van de geallieerden staken.

Daarna verkondigde de BBC dat de Italiaanse marine bevel had gekregen haar schepen naar de dichtstbijzijnde geallieerde haven te loodsen. Issa stond naast me. Ze pakte mijn hand.

Het kwartet dat we hadden ingehuurd bestond uit vier oude mannen in onberispelijke, zij het door ouderdom glimmende jacquets en witte strikjes. Dat zou je niet zeggen, want na het radiobericht werd de muziek tamelijk wild. Hoog en snel, net zigeunermuziek die met felle bewegingen van de snaren werd gezwiept. De champagnekurken knalden. Onder aan de heuvel werden in de stad de klokken geluid. Een paar minuten later werd er vuurwerk afgestoken. Ik stond bij de terrasmuur te kijken hoe de felle kleuren omhoogschoten, in de takken van de bomen in de tuin bleven hangen en in de wirwar van sterren verstrikt raakten.

Het was ver na middernacht toen het terras eindelijk leeg was en er niets meer over was, behalve tafels vol kruimels en lege glazen. Een paar vrienden van papa, collega's van de universiteit, waren blijven plakken. Ik liep naar boven en bleef halverwege de trap even staan luisteren naar hun op en neer gaande stemmen die als golven vanachter de gesloten deur van zijn studeerkamer kabbelden. Ergens wilde ik het liefst de klink omlaagduwen en de veilige, ernstige wereld van mannenstemmen en sigarenrook binnenglippen. Mijn vader had me er altijd in verwelkomd; we mochten allemaal deelnemen aan zijn gesprekken. Ik wachtte even. Toen realiseerde ik me dat ik te moe was, en ik trok mijn schoenen uit en sloop de trap op.

De gordijnen voor het raam aan het eind van de gang waren dicht, maar er kwam nog steeds een streep licht onder mijn deur door. Ik duwde hem open, bedenkend dat ik de lamp op mijn toilettafel zeker had laten bran-

den, en struikelde bijna over Isabella's jurk. Die had ze als een tweede huid afgestroopt, waarna ze hem op de grond had laten vallen en in mijn bed was gekropen. Ze had de dekens bijna tot over haar hoofd opgetrokken. Een waaier van haar lag op het kussen.

Ik stond daar met mijn schoenen in mijn hand en had niet eens de energie meer om kwaad te worden. Issa had dit als kind ook al gedaan: van haar eigen bed naar het mijne wankelen, alsof er geen verschil was. Maar vanavond had ze me tenminste nog wat ruimte gegund. Ik bukte en raapte de jurk op. Het was haar lievelingsjurk, iriserend blauw met groene accenten. De zijde kwam uit Como. Mama had hem uitgekozen. Voor mij had ze koperbrons genomen. Met mijn huid en mijn haar, zei mama, mocht ik geen groen dragen. Zelfs met blauw moest ik oppassen. Mijn kleuren waren herfstachtig. Brons, koper. Af en toe scharlakenrood. Ik had niets gezegd, maar vond mijn jurk niet mooi. Ik wilde niet de kleuren van dode bladeren dragen. Ik wilde ook een waterjuffer zijn.

Ik streek de rok glad, trok voorzichtig de kast open en liet de jurk op een hanger glijden. Toen deed ik mijn la open en zag dat Issa een van mijn nachtponnen had gepakt. Mijn uitzet lag achter slot en grendel, anders had ze die waarschijnlijk ook nog geplunderd. Bezittingen bestonden niet echt voor mijn zus. Ze pakte gewoon wat ze mooi vond.

Toen ik naar haar keek, knus in mijn bed met mijn nachtpon aan, vroeg ik me af of Isabella ooit noodgedwongen volwassen zou worden. Waarschijnlijk niet, dacht ik. Waarschijnlijk zou ze zo iemand zijn die eeuwig zou profiteren van de privileges die kleine kinderen krijgen: de charme en de vaardigheden die voortkomen uit weelde.

Ik was mijn haar aan het borstelen toen ik voelde dat ze naar me keek. Ik blikte in de spiegel.

‘Ben je bang?’

Ik legde mijn borstel neer. Toen stond ik op, duwde het raam open en deed de luiken dicht.

‘Ja,’ zei ik. ‘Schuif eens op.’

Ze wurmde zich opzij en ik kroop in bed. Ik liet mijn hoofd op het kussen vallen en trok de deken naar me toe. Issa wachtte even, trok hem toen weer terug en lachte. Het hoge, heldere geluid sprankelde in de duisternis.

Toen ik de volgende ochtend wakker werd, was ze weg. Ik lag in bed en voelde haar echo in de kamer, terwijl ik de straaltjes zonlicht door de

luiken zag sijpelen. Ik had over Lodovico gedroomd. Ik had zijn stem gehoord. Hem zien glimlachen. Op het moment dat ik wakker werd, liep hij net in zijn officiersuniform naar me toe. Ik sloot mijn ogen en probeerde hem terug te roepen, de aanraking van zijn handen te voelen. Toen herinnerde ik het me weer, en ik sprong uit bed. De geallieerde haven.

Beneden waren de restanten van het feest nog overal te vinden: vuile glazen, asbakken vol uitgedrukte sigarettenpeuken. Ik keek op de klok in de gang. Het was over negenen op een donderdagochtend. Papa en Issa zouden al eeuwen geleden naar de universiteit zijn vertrokken. Vanachter de keukendeur hoorde ik een gedempt gemurmel van stemmen. De radio. Ik zeilde langs de keukentafel en vloog door de deur.

Mijn moeder stond midden in het vertrek. Net als ik had ze haar ochtendjas nog aan.

‘Mama?’ vroeg ik, en mijn ogen dwaalden naar het aanrecht, waar de radio op stond. ‘Wat is er aan de hand? Wat gebeurt er?’

Issa, Rico en ik hadden door de jaren heen alle drie wel geleerd dat onze moeder niet iemand was die je geruststelde. Dat je bij papa moest zijn als je iemand nodig had die monsters onder je bed vandaan joeg of zich meppend een weg door de struiken baande om te bewijzen dat graaf Dracula echt niet achter in de tuin zat.

Mama keek van de radio naar mij.

‘De geallieerden zijn in Salerno geland.’

‘Wat?’

‘Gisteravond laat. Vanochtend vroeg. Ze zijn nog steeds bezig.’

Dus het was gebeurd. Ik ging prompt zitten, en de keukenstoel kantelde door mijn beweging.

Terwijl de stemmen in papa’s studeerkamer op en neer kabbelden, terwijl ik de dekens van Issa af trok en over Lodovico droomde, was de invasie – de echte invasie – begonnen.

*

Na de universiteit was ik als leerling-verpleegster aan de slag gegaan. Maar mijn vaardigheden waren nog niet van dien aard dat er in het ziekenhuis veel vraag naar me was, en het was niet al te moeilijk geweest om twee dagen vrij te krijgen voor mama’s feest. Dus zodra we van het nieuws waren gekomen en Emmelina er was, met haar nichtje in haar kielzog

voor het 'zware werk', bracht ik de dag door met het halfslachtig helpen bij het opruimen van het huis, maar vooral met het rondhangen bij de telefoon. Ik kon nog steeds geen verbinding krijgen en er kwamen geen telefoontjes binnen. Mama en ik zaten op hete kolen; we schrokken telkens op als we iets op straat hoorden en haastten ons naar het raam voor het geval het Enrico of Lodo was, of iemand met een telegram. Maar de enigen die kwamen waren de mannen die de tafels inklapten en de stoelen weghaalden. Ze waren grotendeels stuurs en zwijgzaam. Waren de mensen gisteren nog uitzinnig en zelfs frivoool geweest, nu was de stemming waakzaam, bijna naargeestig. De radio babbelde de hele dag door.

Eindelijk, veel later dan gebruikelijk, kwamen papa en Isabella thuis. We gingen aan tafel en ze vertelden het nieuws van de dag. Maar dat hadden mama en ik tegen die tijd al gehoord. De Duitsers hadden sneller gehandeld dan iedereen had verwacht. In iets meer dan twaalf uur tijd hadden ze Padua, Bologna en Verona bezet. Milaan zou volgen. Daarna wij.

Niemand wist wat er precies in Salerno gaande was, maar papa had collega's gesproken die volhielden dat ze het geschiet in Rome konden horen. Iedereen had een andere landing verwacht, misschien in Ostia of zelfs nog noordelijker, in Monte Argentario of Livorno. Badoglio en de koning waren schijnbaar echt verdwenen; ze hadden de wapenstilstand ondertekend en waren Rome ontvlucht. Hoewel papa zijn uiterste best had gedaan, had hij niets meer kunnen uitvissen over de marine. Er was geen nieuws over de routes van specifieke schepen. Hij had geen verbinding met Napels kunnen krijgen en evenmin iets over Enrico kunnen achterhalen. Het gerucht ging dat de divisies die rondom Rome gestationeerd waren, zouden proberen de stad te verdedigen, maar aangezien het land geen regering leek te hebben, wist niemand wie de leiding had.

Bij het horen van dit laatste stukje informatie stond mama, die haar bord onaangeroerd had gelaten, abrupt van tafel op. In de zitkamer hoorden we de klik van de bardeur en het gerinkel van een glas en een fles. Daarna hield papa op met praten en schoof hij zijn eten heen en weer. Ik sneed een aardappel in stukjes, steeds kleiner en kleiner en kleiner. Alleen Isabella at, methodisch en zonder iets te zeggen, als een paard.

Na het eten deelde ze me mee dat ze met een groep vrienden naar een 'bijeenkomst' ging. Toen ik vroeg wat dat dan precies was, zei ze schouderophalend: 'Niets.' Daaruit maakte ik op dat ze naar een van de cafés rondom de San Marco ging. Ik was een of twee keer mee geweest naar die

uitjes. Maar het merendeel van Issa's vrienden hoorde bij de bergbeklimmersvereniging van de universiteit – een passie die ze deelde met mijn vader en mijn broer – en al met al waren ze me te fris en gezond.

‘Doe even open, wil je,’ zei Issa, ‘als Massimo komt. Ik ga alleen maar even mijn jas halen.’

‘Ga je met Massimo?’

We stonden in de hal. Ze haalde haar schouders op en liep de trap op. ‘We gaan met zijn allen met hem mee,’ zei ze. ‘Hij heeft een auto.’

En benzine om erin te doen, dacht ik. Ik had Massimo een paar keer ontmoet. Hij zat een jaar hoger dan Issa aan de universiteit – technische wetenschappen, wat waarschijnlijk de reden was dat hij de dans was ontsprongen en niet was uitgezonden om voor zijn vaderland te sterven. Zijn familie kwam ergens uit de buurt van Siena en bezat een flinke hoeveelheid land. Hij was een stevige, luidruchtige en eigenzinnige kerel met een tamelijk zelfverzekerde, bulderende lach. De anderen behandelden hem met een zeker ontzag. Ik had het vermoeden dat hij altijd kreeg wat hij hebben wilde. Benzine inclusief.

De bel ging en ik deed gehoorzaam open, me afvragend of papa wist wat Issa van plan was.

Massimo stond met zijn hoed in zijn hand op de stoep. Hij zag er een stuk gedweeër uit dan in mijn herinnering. Hij had zijn stemming tenminste aangepast aan de omstandigheden.

‘Caterina.’ Hij pakte mijn hand toen ik hem, half in de deuropening staand, vroeg om binnen te komen. Achter hem zag ik de omtrekken van een auto op de oprijlaan, en ik hoorde stemmen roezemoezen in de warme avondlucht.

Met een kleine buiging zei Massimo: ‘Ik hoor dat een felicitatie op zijn plaats is. Een arts?’

Hij zei het alsof ik een geweldig groot hert had weten te strikken.

‘Ja.’

‘Je verloofde mag zich heel gelukkig prijzen.’

‘Dank je. Hij bevindt zich in een heel netelige positie. Als officier,’ zei ik opeens, en zelfs ik vond het nuffig klinken. ‘Bij de marine.’

Ik weet niet waarom ik die laatste opmerking maakte; misschien om te benadrukken dat Massimo daar allemaal niet bij hoorde – bij het leger, de marine of wat dan ook, behalve dan bij de bergbeklimmersvereniging. En dat hij daarom geen enkel gevaar liep, behalve dan misschien dat van een verstuurde enkel.

Als hij de belediging al hoorde, was hij hoffelijk genoeg om er geen aandacht aan te besteden. In plaats daarvan zei hij met een glimlach: 'Dan doet hij zijn goede smaak en zijn moed eer aan door iemand te kiezen die zo mooi is als jij.'

Ik bloosde en voelde me zo ellendig als hij waarschijnlijk beoogde. En zoals ik waarschijnlijk verdiende.

Massimo had waanzinnig lange wimpers en vrij lichte ogen. Die hij op dat moment van me afwendde om over mijn schouder naar Isabella te kijken, die de trap af kwam.

'Hallo,' zei hij, en Massimo's charme, die even daarvoor nog zo onmiskenbaar was, liet hem in de steek. Kijkend naar haar was hij met stomheid geslagen.

Issa schoot haar jas aan, hoewel het een warme avond was.

'Ik maak het niet laat,' zei ze, hoewel ik niets gevraagd had. Toen glipte ze langs Massimo het stoepje af, en weg waren ze.

Later, toen ik stond af te drogen, fluisterde Emmelina me toe dat ze had gehoord dat de stadsgevangenen waren opengezet. Messentrekkers en moordenaars liepen nu op straat, zei ze. Krijgsgevangenen en wie weet wie nog meer. Het was, zo verzekerde ze me, onmogelijk om nog ergens een slot te kopen, of zelfs maar een stuk ketting of stevig touw. De winkels hadden ze niet meer. Naar alle waarschijnlijkheid zouden we ons geen zorgen hoeven te maken over de Duitsers, want tegen de tijd dat die er waren, zouden we allemaal allang in bed zijn afgeslacht. Ze hoopte dat ik mijn deur en mijn ramen zou vergrendelen. Toen ze een uur later naar huis ging, zag ik het puntje van een van onze broodmessen uit de plooiën van haar grote, zwarte jas steken.

Ik hechtte weinig belang aan het verhaal – al bleek het volledig te kloppen – omdat Emmelina verzot was op dit soort dingen. Ze werkte al voor ons sinds vlak na Enrico's achtste verjaardag, toen ik vijf was.

Elke ochtend had Emmelina ons uit school gehaald en als we dan naar huis liepen, vertelde ze ons altijd wel een ijzingwekkend verhaal, waar meestal een auto-ongeluk of een treinramp aan te pas kwam. Emmelina was degene die keer op keer mijn geschaafde knieën verbonden had als Enrico me weer eens geduwd had. Die aan de keukentafel talloze bekertjes warme melk met me gedronken had, terwijl ik verslag deed van alle avonturen en dramatische gebeurtenissen in mijn leven.

Nadat ze die avond vertrokken was, voelde ik me opeens bedroefd.

Papa zat in zijn studeerkamer. Ik wist dat ik hem best mocht storen, maar ik had niet echt iets te zeggen. En hij was vast een college aan het voorbereiden. Ik ging naar boven om bij mama te kijken. De deur van de slaapkamer van mijn ouders stond op een kier, de lamp op het nachtkastje brandde. Mijn moeder lag opgekruld op bed te slapen; de foto van Enrico die altijd op haar toilettafel stond, lag naast haar op het kussen.

Mama's grootvader had zijn fortuin gemaakt in de mijnbouw. Dat ze met mijn vader wilde trouwen, werd beschouwd als een romantische concessie aan de liefde, maar die kon ze zich veroorloven. We hadden tweemaal per week een tuinman, en een man die met de auto hielp. Toen Rico, Issa en ik nog heel klein waren, was er een kindermisje geweest, dat uiteindelijk was vervangen door Emmelina. Tot voor kort was er een inwonende huishoudster geweest. Nu Enrico in het leger diende, ik in het ziekenhuis werkte en papa en Issa de hele dag aan de universiteit waren, was de schare mensen om mijn moeder heen geslonken. 's Ochtends was ze meestal alleen tot Emmelina kwam, vlak voor het middageten.

Ik weet niet of ik me afvroeg of ze eenzaam was, maar het was me wel opgevallen dat ze de gewoonte had ontwikkeld om, als ze dacht dat er niemand keek, haar vingertoppen over de meubels te laten glijden, alsof ze hun geschiedenis kon lezen als braille. Een schrijftafel die van mijn oudoom was geweest. De stoel waar mijn opa in had gezeten toen hij stierf. Ik bedacht dat ze vast door dat veel te grote huis dwaalde als wij weg waren, en dan de sporen van geesten opraapte en pianospeelde terwijl ze wachtte tot de dag voorbijging.

Mijn moeder was geen onvriendelijke vrouw, ze kon niet eens als 'kil' beschreven worden. Ze had gewoon al sinds we heel klein waren duidelijk gemaakt dat ze slechts één voorraad liefde had, en dat die voor Enrico bestemd was. Ik weet niet wat mijn vaders gevoel daarbij was, behalve dan een vage triestheid, maar Issa leek een tijdje geleden besloten te hebben dat het haar niets kon schelen. Dat geluk had ik niet; ik kon niet zo goed ongenaakbaar zijn als mijn zus. Ik pakte de deken van het voeteneind van het bed en legde hem over mijn moeder, waarna ik haar zachtjes instopte bij haar schouder.

Beneden liep ik naar de zitkamer, pakte opnieuw de telefoon en stelde me voor dat ik op de een of andere manier Lodo's stem zou horen. Dat hij zou zeggen dat ik mijn mooiste jurk aan moest trekken omdat we gingen dansen. Of dat hij me over een halfuur zou ophalen om naar de bruggen te

lopen en naar de lichtjes op de rivier te kijken. Maar deze keer klonk er niet alleen geen stem – geen belofte van dansen of kussen in het duister –, er klonk zelfs geen geruststellende brom of klik. Er klonk helemaal niets op de lijn. Slechts stilte. We waren afgesloten.

Ik legde de hoorn zachtjes terug, plotseling bang om geluid te maken. Door de glazen deuren zag ik het lege terras en achter de balustrade de stad daarbeneden. Gehurkt in haar vallei leek ze net een enorm dier dat zijn adem inhield.

*

Ik sliep slecht, hoorde Isabella iets na middernacht door de gang sluipen en vertrok de volgende ochtend vroeg naar het ziekenhuis. Ondanks mijn naargeestige dromen – vervuld van autogeluiden, en Lodo's stem vermengd met die van mijn vader en Massimo – was ik blij dat ik mijn uniform weer aanhad en in het vroege licht buiten was. Ik fietste snel en gunde mezelf de fantasie dat de Duitsers misschien gewoonweg besloten ergens anders heen te gaan. Of dat de landing in Ostia, of zelfs Livorno, vandaag zou plaatsvinden en dat het nu de geallieerden zouden zijn die over de Lungarno aan kwamen marcheren en sigaretten en chocolade-taart uitdeelden.

Het was een prettige, maar snel vervliegende illusie. Toen ik arriveerde, was de afdeling die me was toegewezen een grote chaos. Uitleg geven aan leerling-verpleegsters had meestal geen prioriteit, en het kostte me bijna een halfuur om te zorgen dat iemand lang genoeg ophield met heen en weer rennen om me te vertellen wat er aan de hand was.

Ergens die nacht was besloten dat we een volledige inventaris moesten maken van alles wat aanwezig was – de hele voorraad, alle medicijnen, al het linnengoed – en dan zoveel weg moesten halen en verstoppen als we redelijkerwijs kwijt konden in de kelder, de isoleerafdeling en zelfs het mortuarium. Het gerucht ging dat de Duitsers bij de bezetting van Bologna en Verona alle ziekenhuisvoorraden in beslag hadden genomen en die naar hun eigen artsen aan het front gestuurd hadden. Er hingen nog geen hakenkruisen aan het Palazzo Vecchio, maar de directeur dacht dat we hooguit twaalf uur de tijd hadden. Na de nerveuze spanning van gisteren was nu volledige paniek uitgebroken.

Ik besteedde de rest van de dag aan het naar beneden brengen van dozen, waar ze in een muur gemetseld werden die voor dat doel haastig was

afgebroken. Ik baande me een weg door stof en rommel en dacht maar niet aan hygiëne, of het gebrek daaraan, of aan het feit dat elke Duitser ongetwijfeld een pasgemetselde muur zou herkennen zodra hij er eentje zag. Het besluit was genomen en we zwoegden als werkmieren. Tegen de tijd dat ik wegging, was ik zo moe dat ik amper naar huis kon fietsen. De hitte was blijven hangen. De zon scheen zilver-roze op de rivier. Mensen hingen wat rond op deze warme avond; ze stonden maar wat op een brug naar het water of de heuvels te staren, alsof ze afscheid namen.

Ik reed door de Oltrarno, waar ik een abnormaal aantal mensen tegenkwam die karren en kruiwagens vol met god-weet-wat voortduwden. In één nacht waren we verworpen tot een stad vol gravers en schuilenden – slachtoffers van de rekwisitiekoorts. Zelfs papa was ermee besmet. De avond ervoor, bij een van de weinige gelegenheden dat hij had gesproken nadat mama van tafel was gegaan, had hij verkondigd dat hij de monteur zou laten komen om de wielen van de auto af te halen. Die zou op blokken in de schuur gezet worden. Het was een kwestie van gezond verstand; als je je auto wilde behouden, was dit de enige manier. Ik vroeg me af of Massimo datzelfde aan het doen was op dit moment. Persoonlijk dacht ik dat de Duitsers het misschien een beetje verdacht zouden vinden als ze een hele stad vol wiellose auto's aantroffen. Ik bedacht ook dat ik, als Lodo nog leefde en er op de een of andere manier in zou slagen op de afgesproken tijd op te komen dagen, waarschijnlijk naar mijn bruiloft zou moeten lopen. Of op het stuur van papa's fiets moest gaan zitten.

Ik kwam bij de Santa Felicita en zag dat de zijhekken van de Bobolitiinen open waren. Ik kwam half-en-half in de verleiding af te remmen en naar binnen te gaan om te kijken of daar ook gravers waren die messen, vorken, potten en pannen aan het begraven waren, en wat ze ook maar onder struiken en in grotten kwijt konden, net zoals wij onze dierbare voorraden in de keldermuur hadden ingemetseld. Maar ik was te moe en te vies. Mijn uniform zat onder het stof. Er zat vuil in mijn schoenen. Zelfs mijn haarspelden voelden smerig. Ik reed weg door de Romana-poort. Toen lieten mijn benen me in de steek. Onder aan de heuvel stapte ik af en sjokte verder met mijn fiets aan de hand.

Ik weet niet waarom ik op de heuvel stil bleef staan en omhoogkeek, naar het huis. Maar zodra ik het deed, wist ik dat er iets veranderd was. Zelfs hier, hoger op de heuvel, waar er altijd een briesje stond, was het verzen-

gend heet. De hitte sloeg neer als een brede, zware hand, en in het dikke avondlicht leek ons huis te trillen als een luchtspiegeling. De okerkleurige dakpannen zagen er zacht uit, alsof ze smolten. Ik verwachtte al half dat ik lange, matrode strepen langs het grijzige pleisterwerk zou zien lopen. Het hek van de oprijlaan was vreemd genoeg dicht. De enorme grijsgroene pijnboom erachter, met zijn takken die bijna op het gazon hingen, zag eruit alsof hij stond te wiegen, maar het was volkomen windstil.

Aanvankelijk dacht ik dat het door uitputting kwam – dat ik zo moe was dat ik de wereld om me heen niet meer stil kon houden en alles daardoor gewoon zag wegsmelten. Toen realiseerde ik me dat mijn hart te snel klopte. Het bonkte in mijn borst, woest met zijn vuisten slaand alsof het eruit wilde.

Ik liet bijna mijn fiets op straat vallen. Toen ik eindelijk toch het hek bereikte, had ik zo'n haast om het open te krijgen met mijn onwillige vingers, dat ik mijn fiets maar tegen de stenen zuil liet staan en als in een roes de oprijlaan op rende. Ik moet er verwilderd uit hebben gezien toen ik met grote ogen en mijn mond halfopen de voordeur binnenstormde naar de zitkamer, waar ik ze allemaal zag staan. Mama, papa, Issa en Enrico.

Ik herinner me niet meer wat ik zei, als ik al iets zei. Ik herinner me alleen Rico's armen om me heen en de geur van zijn overhemd, dat naar mottenballen en zeep rook. Ik herinner me dat hij me optilde en rondzwierde, zoals hij ook altijd deed toen we nog klein waren en hij me plagend duidelijk maakte wie de sterkste was.

'Je bent niet dood. Je bent niet dood!'

Ik herinner me nog dat ik dat zei, idioot genoeg.

En ik herinner me dat Rico lachte, me eindelijk neerzette en zei: 'Nee, ik ben niet dood.' Op dat moment keek ik om me heen en besepte dat er nog iemand in de kamer stond: een lange, blonde jongen die ik niet kende.

Mijn hand ging naar mijn haar. Opeens verlegen was ik me bewust van mijn smoezelige uniform en mijn afgezakte mouwband.

'Cati,' zei Enrico, 'dit is mijn vriend en collega-officier, Carlo Peralta. Carlo, dit is mijn andere zus, Caterina.'

'Aangenaam.'

Hij was ruim een kop groter dan ik, en zelfs in een stel oude kleren – van mijn broer geweest, zag ik – waarvan de mouwen en de pijpen hem veel te kort waren, was hij simpelweg een van de knapste mannen die ik ooit gezien had. Dat zeggen mensen zo vaak, maar Carlo zag er echt uit alsof hij door Gods hand was gebeeldhouwd. Zijn haar was bijna net zo

blond als dat van Isabella. Zijn gelaatstrekken waren uitgesproken en sterk zonder hard te zijn. Hij glimlachte veelvuldig en hartelijk, en in het schemerige licht in de zitkamer zag ik dat zijn ogen hazelnootbruin, bijna goudkleurig waren, als kattenogen. Ik liet zijn hand abrupt los en draaide me om naar Rico.

‘Maar hoe ben je hier gekomen?’ vroeg ik. ‘Wat is er gebeurd? Wanneer ben je aangekomen?’

Papa sloeg zijn arm om Rico’s schouders; samen zagen ze eruit als een jongere en een oudere versie van een en dezelfde persoon. Isabella, die ongewoon stil was, talmde bij de terrasdeuren.

‘Eten,’ zei mama. Wat geen antwoord op mijn vraag was. Ze glimlachte, stak haar hand uit en raakte Enrico’s gezicht aan, waarbij ze met haar vingertoppen langs zijn wang streek alsof ze niet kon geloven dat hij er echt was. ‘Ik moet het avondeten halen.’

Terwijl ze het zei, keek ik door de overwelfde gang de eetkamer in en zag dat er iets mis was. De tafel was niet gedekt en er kwamen geen geluiden of etensluchtjes uit de keuken erachter.

‘Waar is Emmelina?’

‘Ik heb gezegd dat ze niet hoefde te komen.’ Mijn moeder gaf antwoord zonder haar ogen van Enrico’s gezicht te halen, alsof ze bang was dat hij zou verdwijnen als ze niet meer keek.

‘Dat leek ons beter.’ Mijn vader keek me aan en zei iets met zijn blik wat ik niet begreep. ‘Goed, wie wil er iets drinken?’ Hij klapte in zijn handen. ‘Ik weet zeker dat er nog wel iets in de bar staat!’

‘Ik haal het eten wel. Alles is koud,’ mompelde Isabella.

Ik liep achter haar aan, wachtte tot de deur dicht was en we buiten gehoorsafstand waren, en vroeg: ‘Issa, wat is er aan de hand? Hoe zijn ze hier gekomen? Waar is Emmelina?’

‘Ik ben vanmiddag bij haar langs geweest om te zeggen dat we haar een tijdje niet nodig hebben. Ik zei dat mama griep had en dat ze niet moest komen omdat zij het anders ook kon krijgen.’ Issa keek me niet aan terwijl ze sprak.

‘Wat?’

Ik kon me nauwelijks herinneren dat Emmelina ooit niet in het huis was geweest. Ze kwam zelfs met Pasen. Het idee dat ze mijn moeder, of wie dan ook van ons, niet zou komen verzorgen als we ziek waren, was absurd.

‘Waarom?’ vroeg ik.

Mama kon nog geen ei koken en Issa was al niet veel beter. Nog afgezien van al het andere zou deze regeling erop neerkomen dat het bereiden van maaltijden mijn taak was.

‘Issa!’ protesteerde ik.

‘Godallemachtig, Cati!’

Isabella draaide zich fel om met een bord in haar hand, en even dacht ik dat ze het naar mij zou gooien.

‘Snap je het dan niet?’ vroeg ze. ‘Ze hebben hun regiment verlaten. Het zijn deserteurs.’ Ze wuifde naar de zitkamer. ‘Als iemand hen ziet, als iemand iets zegt...’

‘Je denkt toch niet dat Emmelina...’ Verbaasd staaarde ik Isabella aan. En boos. ‘Wat?’ vroeg ik. ‘Hen verklikken? Enrico? Denk je dat Emmelina Enrico zou verklikken? Ze houdt van hem. Ze houdt van ons allemaal. Ze zou nooit...’

Ik was oprecht geschokt. Isabella schudde haar hoofd.

‘We kunnen geen risico’s nemen,’ zei ze grimmig. ‘Ze zou iets kunnen loslaten. Misschien zonder het te willen, maar...’

Walgend schudde ik mijn hoofd. ‘Dat is belachelijk.’

‘Niet.’ Issa keek me aan. ‘Dat is het niet,’ herhaalde ze. ‘Je zult het zien. We kunnen niemand meer vertrouwen.’

Dus dit was het dan, dacht ik. Dit was het ware gif dat de bezetting ons zou brengen.

‘Nou,’ zei ik, ‘en hij dan?’ Ik wuifde naar de zitkamer. ‘En die, hoe heet hij, Carlo dan? Wie is dat? Weet jij veel, hij kan wel een nazispion zijn.’

‘Dat is hij niet.’

Issa zei het zo kalm dat het leek alsof ze dat al had overwogen en het idee verworpen had.

‘O, ja?’ Ik streek met mijn hand door mijn haar en schudde de stoffige spelden eruit. ‘Hoe weet je dat dan?’

Issa draaide zich om naar de provisiekast en zei: ‘Omdat hij een van ons is.’

Het avondeten was uiteindelijk niet zo’n heel grote ramp. Door het vreemde menu kreeg de maaltijd een dionysisch sfeertje dat nog werd versterkt door het feit dat papa naar de kelder was gegaan en een paar van zijn beste flessen wijn had gehaald, terwijl mama de tafel had gedekt met ons beste serviesgoed en zilveren bestek. Toen ik na de woordenwisseling tussen mij en Issa in bad lag, had ik besloten dat ik de volgende ochtend

de situatie met Emmelina zou rechtekken, ongeacht wat mijn zus daarvan vond. In de tussentijd wilde ik genieten van het feit dat mijn broer niet alleen niet dood, maar zelfs thuis was. De anderen dachten er blijkbaar net zo over. We aten en dronken uitbundig en verwachtten elk moment soldatenlaarzen op de oprijlaan te horen.

In die sfeer vertelde Enrico hun verhaal.

De ochtend na de wapenstilstand had hun commandant zijn ondergeschikten bijeengeroepen en gezegd dat ze hun mannen naar huis moesten sturen. Hij had het nieuws gehoord dat de Duitsers Italiaanse troepen aan het rekruteren waren: ze dreven hen bijeen en zetten ze in treinen die hen naar het oosten zouden brengen, naar Duitse werk- of gevangenenkampen. Nu Badoglio en de koning naar het zuiden waren gevlucht om achter de geallieerdengrenzen te komen – we wisten nu dat ze daar waren – had het land daadwerkelijk geen regering. Het leger was stuurloos. Ze waren vastberaden niet toe te geven aan de asmogendheden, maar hadden geen enkel plan dat hen in staat stelde naast de geallieerden te gaan staan. Met tranen in zijn ogen had de kolonel, die in de vorige oorlog en in Rusland had gevochten en op de een of andere manier beide keren had overleefd, tegen zijn officieren gezegd dat het zover gekomen was. Dat de beste raad die hij hun kon geven was dat ze zouden deserteren, zodat ze de kans hadden uit Duitse handen te blijven. Hij hoopte dat ze hun eergevoel mee zouden nemen en aan de komende strijd zouden deelnemen op de manier die hun het beste leek.

Binnen een paar uur waren de barakken leeg. Enrico en Carlo wisten met de trein helemaal naar Chiusi te komen. Daar hadden ze verhalen gehoord over Duitse troepen, over pas herrezen, fanatieke fascist en over krijgsgevangenen – geallieerde officieren en soldaten die ofwel waren vrijgelaten, ofwel waren uitgebroken uit de gevangenis, die veelal geen woord Italiaans spraken en die over het platteland zwierven in een poging naar het noorden te komen en daar Zwitserland of Frankrijk in te gaan, of naar het zuiden te trekken en daar deel te nemen aan de aanval bij Salerno. Toen ze dat allemaal hadden aangehoord, hadden ze besloten dat het slimmer was om uit de buurt te blijven van steden en treinstations. Ze hadden een lift naar Castellina gekregen van een boerenvrachtwagen, en daarna nog een naar Galluzzo. Vanaf daar waren ze gaan lopen.

*